

УДК: 37.013.42: 37.018.32

кандидат педагогічних наук, Сизоненко І. Г.

Бердянський державний педагогічний університет

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ МОТИВІВ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ПРАВОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Організація роботи з правової соціалізації підлітків мала за мету формування правових установок і ціннісно-правових орієнтацій, мотивації та інтересу до правової інформації. Робота охоплювала впровадження соціально-педагогічних методів, форм роботи та ігрової технології. Аналіз результатів дослідження засвідчив підвищення рівня правосвідомості та правової соціалізації підлітків.

Ключові слова: правова соціалізація, правосвідомість, ціннісно-правові орієнтації, підлітковий вік, соціальний педагог.

Сизоненко И. Г. Практика формирования морально-познавательных мотивов в процессе правовой социализации / Бердянский государственный педагогический университет, Украина, Бердянск.

Организация работы по правовой социализации подростков была нацелена на формирование правовых установок и ценностно-правовых ориентаций, мотивации, интереса к правовой информации. Работа охватывала внедрение социально-педагогических методов, форм работы и игровой технологии. Анализ результатов исследования показал повышение уровня правосознания и правовой социализации подростков.

Ключевые слова: правовая социализация, правосознание, ценностно-правовые ориентации, подростковый возраст, социальный педагог.

Syzonenko I. G. Practice of forming of morally-cognitive reasons in the process of legal socialization / Berdyansk State Pedagogical University, Ukraine, Berdyansk.

Organization of work on legal socialization of teenagers was aimed at forming of legal options and valued-legal orientations, motivation, interest in legal

information. Work embraced introduction of socially-pedagogical methods, forms of work and playing technology. The analysis of research results showed the increase the level of justice sense and legal socialization of teenagers.

Key words: legal socialization, sense of justice, valued-legal orientations, teens, social teacher.

Вступ. В умовах сьогодення, коли в країні відбуваються політичні, економічні, соціальні зміни, актуальною постає проблема формування особистості з високим рівнем морально-правової свідомості, здатної до інтеграції та адаптації до складних соціально-правових процесів і перетворень. Реформаційний, кризовий період у державі спричинює загострення правового нігілізму, спотворене ставлення до морально-правових норм і цінностей у молодіжному середовищі. Актуальність, складність проблеми, практична її значимість зумовлює підвищення ефективності соціально-педагогічних заходів, спрямованих на правову соціалізацію, підготовку дітей до повноцінного життя у правовому суспільстві, формування правових установок і ціннісно-правових орієнтацій, розвиток особистості з відповідним рівнем правової свідомості та правової поведінки.

Наукові соціально-педагогічні підходи до проблеми правової соціалізації, морально-правового розвитку особистості відображені в дослідженнях вітчизняних науковців О. Безпалько [1], І. Зверєвої [5], І. Ковчиної [2], С. Коношенка [3], Ж. Петровича [4] та ін.

Формулювання мети статті та завдань. Мета статті полягає в розгляді практичного аспекту формування морально-пізнавальних мотивів підлітків у процесі організації роботи з правової соціалізації. У процесі досягнення мети вирішувались завдання: визначення форм, методів та ігрової технології з правової соціалізації; аналіз ефективних форм організації процесу формування морально-пізнавальних мотивів підлітків.

Виклад основного матеріалу статті. Організація роботи з формування морально-пізнавальних мотивів підлітків будувалася на основі концептуальних засад правової соціалізації особистості як комплексного багатогранного

процесу, що полягає в поетапній інтеграції у систему правовідносин суспільства й охоплює процес формування правових установок і ціннісно-правових орієнтацій, у включенні особистості до правового середовища, засвоєнні соціально-правового досвіду, формуванні особистості з відповідним рівнем правової свідомості та правової поведінки.

Першочерговими завданнями, що висувалися у процесі правової соціалізації стали: формування інтересу та стійкої позитивної мотивації підлітків в оволодінні правовими знаннями, розвиток правосвідомості, правового мислення, вироблення стійкого позитивного ставлення та поваги до закону. Вирішення, поставлених завдань, супроводжувалось впровадженням методів, форм, ігрової технології. Серед методів можна визначити: методи формування правосвідомості (переконування, розповідь, пояснення, приклад), інформаційні (розповідь, демонстрація, консультація), творчо-пошукові (аналіз конкретних ситуацій, група шуму, ділова корзина), організації соціально-педагогічної взаємодії (ціннісної орієнтації, організації діяльності, спілкування, самореалізації). До форм роботи належать: інформаційно-пізнавальні години, правові дискусії, вечори питань і відповідей, робота з правовими джерелами, тематичні виставки літератури, виставки творчих робіт учнів (плакати, стіннівки, буклети), акції, тижні популяризації правової соціалізації. Ігрова технологія представлена рольовою, діловою грою, іграми-конкурсами, турнірами правознавців, ерудит-шоу, вікторинами, тренінговими іграми.

Робота з формування мотивації дітей-сиріт підліткового віку до правової соціалізації, позитивного ставлення до правових норм здійснювалась у межах авторської програми “Школа правової соціалізації”. Соціально-правові заходи з правової соціалізації підлітків, охоплювали такі теми: “Дитина і правовий соціум”, “Перший крок до права”, “Хто ти? Який ти? Який світ? Хто ти у світі?”, “Роль правил в житті людей”, “Правове суспільство. Яке воно?”, “Правова соціалізація як необхідна умова досягнення успіху в житті”, “Життя з правами і без прав”, “Правові сторінки мого життя”, “Підліток та вулиця: правові питання”.

Так, цікавими для дітей підліткового віку стали правові дискусії “Перші кроки до правової соціалізації”, “Я щасливий коли, ...”, що були організовані у формі діалогу між усіма учасниками. Спілкування будувалося на засадах ввічливості, взаєморозуміння. Акцентувалося на подоланні скутості та закритості підлітків. На початку розмови їм було важко висловлюватися стосовно того, що таке особисте щастя і як можна його досягти. Пропонувалось обговорити вилучення В. Сухомлинського “Найпрекрасніші і водночас найщасливіші люди ті, хто прожив своє життя, піклуючись про щастя інших”. Це дало змогу підліткам усвідомити, що потрібно ставитись до інших з повагою, допомагати людям, не порушувати інтересів і прав товаришів. Підсумком бесіди стало завдання створити малюнок “Я щасливий, коли...”. Усі малюнки дітей були зібрані в єдиний плакат “Кольорове щастя”. Такий захід змотивував підлітків до подальшої продуктивної роботи в процесі правової соціалізації.

Під час розгляду теми “Перший крок до права” була проведена інформаційно-пізнавальна година “Правила в нашому житті”, метою якої стало формування інтересу дітей до правових норм, правил співжиття з іншими, формування правосвідомості. Підліткам пропонувалось відповісти на питання: “Що таке правила?”, “Які правила існують у школі?”, “Для чого необхідно дотримуватися правил?”. На окремому ватмані записувались словосполучення “правила поведінки”, “права дітей”, “дотримання правил”, “обов’язки дітей”. Надалі пропонувалось називати слова або словосполучення, що, на їх погляд, пов’язані з правилами, правами та поведінкою. Кожне словосполучення, що називали підлітки, записували окремо, а потім встановлювали взаємозв’язок між поняттями та їхніми ідеями. Надалі, при складанні загального плакату пропонувалась робота в парах, трійках і малих групах. Діти асоціювали правила поведінки зі слухняністю, ввічливістю, гуманністю.

Під час розгляду теми “Хто ти? Який ти? Який світ? Хто ти у світі?” була проведена гра “Хто я?”. Її метою стало формування розуміння своєї індивідуальності, неповторності, виховання почуття гідності до інших,

розвиток ціннісного ставлення до закону і права. Гра полягала в тому, що дітям пропонувалось на окремих аркушах, які мали вигляд пісочних годинників, у верхній частині написати свої мрії, а в нижній – права, що мають діти. Потім кожен озвучував написане. Акцентувалась увага дітей на тому, що мрії в усіх різні, а права в усіх є однаковими. Далі пропонувалось перевернути годинник і подумати, чи залежить здійснення мрій від дотримання прав і законів. Усі підлітки погодилися з тим, що для того, щоб досягти чогось у житті, необхідно дотримуватися прав, а найголовніше – не нехтувати правами інших, щоб не заважати здійснювати їм їхні мрії.

Рольова гра “Ми і право” полягала у формуванні усвідомлення підлітками необхідності правомірної поведінки. Підлітки були поділені на пари, кожній давалося завдання розіграти ситуацію, у якій один гравець виконує роль особи, що спонукає іншого учасника до протиправної дії. Пари по черзі розігрують придуману ними ситуацію. Після програвання обговорюються можливі наслідки таких дій. Потім парам пропонується обіграти ту ж саму ситуацію, але вже виконуючи правомірну дію. Обговорюються наслідки правової поведінки в кожному випадку й співставляються з першими ситуаціями. Підлітки по завершенні рольової гри дійшли висновків, що набагато краще вони себе почували, коли програвали “правильну” ситуацію, лише знання законів дасть можливість не потрапити до небажаної негативної ситуації в житті.

Формування знань у дітей підліткового віку про закон, рівність усіх дітей перед законом, розвиток правосвідомості, прагнення діяти в життєвих ситуаціях чесно і справедливо стали провідними завданнями усного журналу “Юридичні матеріали”. Дітям повідомлялося про те, що усний журнал складається з декількох сторінок, на кожній буде повідомлятися цікава правова інформація. Так, перша сторінка журналу “Цінність життя” була присвячена розгляду питання про морально-правові цінності, що існують у нашому житті – дружба, патріотизм, свобода, чесність, повага. Зачитувалися вірші відомих поетів, зокрема, В. Сосюри “Любіть Україну”, В. Симоненка “Можна вибрати друга”, Д. Павличка “Де найкраще місце на землі”. Розглядалися такі питання:

“Що означає термін “правова держава?”, “Яку людину можна вважати патріотом?”, “Які державні символи України?”. На другій та третій сторінках журналу розглядалися питання щодо законів України, прав і обов’язків її громадян. Читали й обговорювали оповідання В. Сухомлинського “Бо я – людина”, “Десять не можна”. По закінченні давали відповіді на запитання дітей і підбивалися підсумки роботи.

Впровадження різних форм, методів роботи, ігрової технології сприяло тому, що підлітки почали розуміти, у чому полягає необхідність їхньої правової соціалізації, спостерігалось бажання брати участь у заходах з правової тематики, зацікавленість, що проявлялась у питаннях з боку дітей до педагогів (“Які ще ми маємо права?”, “Що таке відповідальність”?, “У які ігри ми ще будемо грати?” тощо). Відбувалось формування морально-пізнавальних мотивів.

Висновки. Організація роботи з правової соціалізації підлітків сприяла формуванню інтересу та стійкої позитивної мотивації в оволодінні правовими знаннями, розвитку правосвідомості. Підлітки позитивно починали говорити про закони і права інших людей, однак, не було усвідомлення відповідальності за власні вчинки, переконання у важливості виконання дітьми власних обов’язків. На основі сформованої мотивації та інтересу будувалася подальша робота з правової соціалізації підлітків.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку пов’язані з формуванням у підлітків соціально-правових знань, поглиблення обсягу правового словникового запасу, розвитку вмінь і навичок правової самоосвіти у процесі правової соціалізації.

Література:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навчальний посібник / О. В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.

2. Ковчина І. М. Основи соціально-правового захисту особистості: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів

спеціальності «соціальний педагог» / І. М. Ковчина. – К. : Вид-во НПУ ім. Драгоманова, 2011. – 297 с.

3. Коношенко С. В. Соціальна дезадаптація вихованців як науковий феномен / С. В. Коношенко, Н. А. Коношенко // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – Луганськ : Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2012. – № 7 (242). – Ч. II. – С. 30–34.

4. Петрович Ж. В. Суб'єкт-суб'єктні відносини у процесі правової соціалізації / Ж. В. Петрович // Соціалізація особистості : збірник наукових праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – Том XXX. – С. 12–25.

5. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за ред. І. Д. Звереві. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 365 с.

References:

1. Bezpal'ko O. V. Sotsial'na pedahohika: skhemy, tablytsi, komentari : navchal'nyy posibnyk / O. V. Bezpal'ko. – K. : Tsentr uchbovoyi literatury, 2009. – 208 s.

2. Kovchyna I. M. Osnovy sotsial'no-pravovoho zakhystu osobystosti : navchal'no-metodychnyy posibnyk dlya studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv spetsial'nosti «sotsial'nyy pedahoh» / I. M. Kovchyna. – K. : Vyd-vo NPU im. M.P. Drahomanova, 2011. – 297 s.

3. Konoshenko S. V. Sotsial'na dezadaptatsiya vykhovantsiv yak naukovyy fenomen / S. V. Konoshenko, N. A. Konoshenko // Visnyk LNU im. T. Shevchenka. – Luhans'k : Vyd-vo Derzhavnoho zakladu «Luhans'kyy natsional'nyy universytet imeni Tarasa Shevchenka», 2012. – № 7 (242). – Ch. II. – S. 30–34.

4. Petrochko Zh. V. Sub"yekt-sub"yektni vidnosyny u protsesi pravovoyi sotsializatsiyi / Zh. V. Petrochko // Sotsializatsiya osobystosti : zbirnyk naukovykh prats'. – K. : NPU im. M. P. Drahomanova, 2008. – Tom XXX. – S. 12–25.

5. Sotsial'na pedahohika: mala entsyklopediya / za red. I. D. Zvyeryevoyi. – K. : Tsentr uchbovoyi literatury, 2008. – 365 s.